

Wat te doen en te bidden in een tijd van groeiend antisemitisme

In tijden van groeiend antisemitisme zijn volgelingen van Jezus geroepen hun positie in de samenleving in te nemen: door je invloed aan te wenden, door te bidden en te vasten en door te vertrouwen op de God die Zijn volk nooit loslaat.

Jan Minderhoud

is bidder, theoloog, counselor en actief in gebedspastoraat, www.biddeniseenweg.nl en www.ontdekkenjehzelf.nl

Je moet wel blind zijn om niet te zien dat het antisemitisme toeneemt. De oorlog in Gaza en het ongenoegen over het beleid van de Israëlische regering zijn de nieuwste voedingsbodems voor antisemitische incidenten. Een Israëlisch echtpaar is niet welkom op een camping in Oostenrijk. Een koosjer Israëlisch restaurant in Griekenland wordt met zwarte verf besmeurd. Een sportevenement met een deelnemende ploeg onder de naam Israël-Premier Tech wordt wekenlang verstoord, zoals in september jongstleden in de Ronde van Spanje (de Vuelta) gebeurde.

Verhullen wat je afkomst kan verraden. Toen al. Nu weer. 'Stop dat kettinkje met die Jodenster maar onder je trui'

DE GESCHIEDENIS VAN ESTHER EN MORDECHAI

Wat kunnen we in deze tijd leren van de geschiedenis van Esther? En hoe kunnen we zelf een Mordechai en Esther

zijn voor de Joodse gemeenschap, ook in ons land?

We schrijven vijfde eeuw voor Christus, in een tijd dat een deel van het Joodse volk nog steeds in ballingschap is en een ander deel naar het beloofde land is teruggekeerd. In het machtige Perzische Rijk onder leiding van koning Ahasveros, met maar liefst 127 provincies, groeit een Joods meisje op: Hadassa, ook wel Esther genoemd. Het geval wil dat in het paleis van deze koning Ahasveros koningin Vasthi uit de gratie is gevallen. Om de leemte in het paleis op te vullen, worden er nu jonge meisjes gezocht, om ingelijfd te worden in de harem van de koning. Esther wint de schoonheidswedstrijd en als 'miss Perzië' wordt zij uitgekozen om de nieuwe koningin te zijn. Nu heeft Esther ook een pleegvader, die tegelijk haar neef is: Mordechai. 'Zeg maar niet dat je Hadassa heet, noem jezelf maar Esther', zegt Mordechai tegen haar (2:10, 20). Esther betekent: 'ik ben verborgen'. Zoals ook God Zelf verborgen lijkt in deze geschiedenis, want in het hele Bijbelboek wordt God nergens expliciet genoemd. Alles bedekken of verhullen wat je Joodse afkomst zou kunnen verraden. Toen al. Ook nu weer, in toenemende mate. Recent nog: 'Dat kettinkje met die Jodenster, stop dat maar onder je trui als je over straat loopt.' Een opa tegen zijn kleinkind in Amsterdam. Het zijn uitgerekend Mordechai en Esther die een aanslag op koning Ahasveros weten te verijdelen, een moord-

'Doe dat kettinkje maar onder je trui als je over straat loopt.' (foto: Benny Rotlevi, Unsplash)

aanslag door twee van zijn hovelingen (2:19-23). Vervolgens schuift Ahasveros Haman naar voren. Haman, een nakomeling van Agag. Dat belooft niet veel goeds... Ooit was Agag de koning van Amalek, tientallen generaties terug. Haman schopt het tot onderkoning. Het Bijbelboek Esther tekent Haman als een buitengewoon eerzuchtig man (6:6-9), als een meedogenloos politicus die letterlijk over lijken kan gaan. Alles en iedereen moet voor deze Haman knielen (3:1v).

Als Mordechai door de knieën zou gaan voor Haman, dan gaat hij door de knieën voor Amalek, voor de demonie, voor het recht van de sterkste

Vreemd eigenlijk, dat koning Ahasveros geen positie gunt aan Mordechai, een man die zijn loyaliteit aan de koning ruimschoots bewezen heeft en de koning behoed heeft voor een politieke moord. Is dat omdat Mordechai een Jood is? Ook Mordechai draagt een geschiedenis met zich mee: hij is de zoon van Jair, zoon van Simi, zoon van Kis, uit de stam van Benjamin.

HAMAN VERSUS MORDECHAI

Haman en Mordechai, in Esther 3 komen deze twee tegenover elkaar te staan. Gaat hiér de geschiedenis zich herhalen? Want uitgerekend koning Saul was het die destijds verzuimde af te rekenen met Agag, koning van Amalek (1 Sam. 15:1-9). Saul heeft koning Agag gespaard, tegen Gods uitdrukkelijke bevel in.¹

Waarom mocht Agag niet gespaard worden? Omdat deze koning de verpersoonlijking was van Amalek,

hij was Amalek in levenden lijve. De verpersoonlijking van de demonie en het recht van de sterkste. Toen het volk Israël uit Egypte wegtrok en ronddoelde in de

woestijn, uitgehongerd en uitgeput, toen waren het de Amalekieten die het volk Israël in de achterhoede hebben overvallen. In de achterhoede, daar waar de zwaksten waren, de zieken, de vrouwen met de kinderen. Gewetenloos, laf, beneden alle peil. Sommige dingen doe je zelfs niet in een oorlogssituatie. Er is ook nog zoets als een ethiek van de oorlog. Daarom had God

tegen Mozes en tegen Jozua gezegd: 'Je moet ervoor zorgen dat niets op deze aarde nog aan Amalek herinnert' (Ex. 17:14, Deut. 25:19, vgl. Num. 24:7, 20). En daarom had Mozes gezegd: 'De strijd van de HEERE zal tegen Amalek zijn, van generatie op generatie!' (Ex. 17:16). Maar Saul had geweigerd zijn aandeel in deze strijd te nemen. Hij had koning Agag gespaard. En daarmee had hij Amalek gespaard.

De strijd met Amalek herhaalt zich. Toen en nu. De blinde haat tegen Israël, het volk van God. Ook in de geschiedenis van Esther en Mordechai. Hier is het Haman die door afkeer voor het Joodse volk gedreven wordt. Wat drijft hem daartoe?

Allereerst de ontmoeting met één Jood: Mordechai, die in de hoofdstad van dat Perzische Rijk, in de burcht Susan, niét voor Haman knielt en zich niét voor Haman buigt. Nu was buigen, dat wil zeggen eerbied betonen voor een koning of een hoogwaardigheidsbekleder, heel normaal in het oude Midden-Oosten. Maar buigen, je ter aarde werpen en dan ook nog knielen, dat komt alleen Israëls God toe. En wie dat voor een mens doet, die doet aan afgoderij. Dit is wat Mordechai weigert. Hij vertikt het om Haman, een sterfelijk mens, dié eer te geven die alleen aan God toekomt. Bovendien, als Mordechai door de knieën zou gaan voor Haman, dan gaat hij door de knieën voor Amalek, voor de demonie, voor het recht van de sterkste. 'Waarom buig jij niet, Mordechai?', vragen de dienaren van de koning. 'Waarom buig jij niet voor Haman?' 'Ik ben een Jood, ik buig niet voor een mens alsof het een god is.' 'Uit welk volk komt die man?', vraagt Haman aan zijn dienaren. 'Hij is een Jood.'

ENDLÖSUNG

Het vervolg van het verhaal is bekend: bij Haman zijn de rapen goed gaar.

Als één Turk steelt of fraudeert, dan zijn alle Turken dieven. Dat is het mechanisme van de vreemdelingenhaat. (foto: Kindel Media, Pexels)

Razend is ie. Als één man weigert het spel mee te spelen, dan is het hele spel bedorven. Als er één krasje op het schilderij zit, is het hele schilderij niet meer om aan te zien. Nee, het is Haman niet genoeg om alleen met Mordechai af te rekenen, want deze man staat voor een heel volk. Als één Jood je boos maakt, moeten alle Joden uit de weg geruimd worden. Als één Turk steelt of fraudeert met z'n uitkering, dan zijn alle Turken dieven. Is dat niet het mechanisme van de vreemdelingenhaat?

Dus moeten alle Joden worden 'weggevaagd, gedood, omgebracht'. Met deze drie dodelijke woorden wordt de vernietigingscampagne uitgetekend. Alle Joden in het hele Perzische Rijk (3:13). Daar horen dus ook al die Joden bij, die in de vijftig tot zestig jaar voor Haman zijn teruggekeerd naar Juda en Jeruzalem.²

Het gebeurt allemaal in de maand

Nisan. Voor het volk Israël is dat de eerste maand van het jaar, ergens tussen half maart en half april. De maand Nisan, uitgerekend de maand dat het volk Israël Pesach viert, het feest van de uittocht uit Egypte,

weg uit dat diensthuis van de farao, de farao die het ook al voorzien had op de Joden. In de maand Nisan laat Haman

het lot werpen, het *poer*. Het *poer* moet uitmaken op welke dag de vernietigingscampagne uitgevoerd moet worden. Het *poer* valt op de dertiende Adar, in de twaalfde maand, ergens tussen half februari en half maart. Dat wordt dus elf maanden wachten voor Haman. Een lange tijd, zeker, maar daardoor ook genoeg tijd om de *Judenfrage* grondig op te lossen. Met een *Gründlichkeit* waar Hitler 2500 jaar later ook zijn

voordeel mee heeft willen doen.

De zaak moet nog wel even geregeld worden met koning Ahasveros. 'Majesteit, als het mij vergund is tot u te spreken, er is in uw grote koninkrijk

Wat Haman zegt, is een lofzang op het Joodse volk. Het houdt Gods geboden in acht en is trouw aan God

één volk dat verspreid leeft en in al uw provincies een heel eigen leven leidt. Hun wetten wijken af van die van alle volken, en úw wetten voeren zij niet uit, want ze zeggen dat alleen hun God Koning is' (3:8). Een venijnige mengeling van halve waarheden en hele leugens. Want dat een volk zijn eigen wetten, gewoontes, cultuur kon behouden, dat was heel gewoon onder Perzisch bestuur. De leugen regeert, en

Liefde is sterker dan de blinde haat tegen Israël. (foto: Levi Meir Clancy, Unsplash)

niet zelden vermomt die leugen zich in een halve waarheid.

‘Hoor U dat, Heer?’ – zo zegt de aartsengel Michaël in de hemel, volgens

Ondertussen wordt op aarde het vernietigingsplan verder uitgewerkt.

‘Majesteit, met uw welvinden, laat toch een bevelschrift uitgaan om dit

volk uit te roeien.

Dit is het bedrag dat ik ervoor overheb: tienduizend talent aan zilver...’ (3:10). Tienduizend talent zilver, miljoenen en miljoenen

als je het omrekent naar onze tijd, een fabelachtig bedrag, onvoorstelbaar veel. Geeft dit niet aan hoeveel de Hamans van alle tijden ervoor over hebben om de Joden te vernietigen? Een vernietigingscampagne die de koning niets kost, die ook nog eens een stevige compensatie betekent voor het verlies straks aan belastinggelden en voor het feit dat de verbeurdverklarde goederen bij de

andere volken terechtkomen die deze opdracht moeten uitvoeren. Wat wil de koning nog meer?

Dood aan de Joden dus. ‘Dood een Jood, en God zal je veertig zonden vergeven.’ Niet uit de mond van Haman of van een rechts-extremist, maar uit de mond van een oude lieve moeder in de Russisch-Orthodoxe Kerk, in het Leningrad van een halve eeuw geleden. ‘Dood een Jood, en God zal je veertig zonden vergeven.’ Zo’n uitspraak geeft aan hoe diepgeworteld het antisemitisme zit, nog steeds, in Rusland, in Oost-Europa, in onze kerkelijke traditie.

De afloop van de geschiedenis van Esther en Mordechai is bekend. Op initiatief van Mordechai zet Esther haar leven op het spel en gaat ze ongevraagd op audiëntie bij de koning. Om de zaak voor haar volk te bepleiten. Met

Wat Haman neertelt voor de vernietiging van de Joden, is een onvoorstelbaar, fabelachtig hoog bedrag, miljoenen en miljoenen

een oude Joodse legende – ‘Hoor U dat, Heer, dit is één lofzang op Uw volk. Uw kinderen zijn trouw aan de Thora, het volk neemt Uw geboden in acht, het leeft naar Uw wetten, daar in ballingschap. Uw volk wordt aangeklaagd omdat het trouw is aan U. U zult toch niet toestaan, Heer, dat zij om die reden worden vernietigd?’ Prachtig, die spitsvondige verhalen uit de Joodse traditie.

bidden en een driedaags vasten. Met als gevolg dat de kwade bedoelingen van Haman worden ontmaskerd en het Joodse volk wordt gered.

WAT TE DOEN EN TE BIDDEN BIJ GROEIEND ANTISEMITISME

Hamans zijn er overal en altijd. Wat kunnen volgelingen van Jezus doen in een tijd dat het antisemitisme weer toeneemt? Op welke manier kunnen wij een Mordechai of een Esther zijn? Op welke manier kunnen wij deel uitmaken van het volk van God dat zich rondom Esther verzameld heeft?

- Niet buigen voor een andere god. Alleen de God van de Bijbel komt alle eer en aanbidding toe. Ook niet buigen voor het recht van de sterkste, want de God van Israël heeft altijd de zwakken op het oog.
- Net als Mordechai onze kleren scheuren, een rouwkleed aantrekken en onszelf hullen 'in zak en as' (4:1-3). Vrij vertaald: plaatsvervangend schuld belijden voor zoveel eeuwen Jodenhaat en antisemitisme, ook in onze kerkelijke traditie, in onze theologie, in ons catechesemateriaal. 'Wij hebben gezondigd', naar het voorbeeld van het gebed van Daniël in hoofdstuk 9.
- Bidden en vasten (4:15-16). De hele Joodse gemeenschap verenigt zich in bidden en vasten. Ook nu nog kennen Joodse gelovigen een praktijk van vasten, in ieder geval jaarlijks met Grote Verzoendag en de Dag van de Verwoesting van de Tempel. Hoe is dat voor ons als hedendaagse christenen? Kennen wij een praktijk van bidden en vasten, ook voor de nood van de wereld en de noden van het Joodse volk?
- Net als Esther: aankloppen bij de overheid, ons inzetten voor rechtsbescherming voor Joodse medeburgers, incidenten melden (4:8). Je stemgedrag mede laten bepalen

door de bereidheid van partijen om werkelijk iets te doen tegen groeiend antisemitisme. Bidden voor politici en gezagsdragers (1 Tim. 2:1-2).

- Jezelf afvragen: in welke positie heeft God mij gesteld? Op welke manier kan ik mijn invloed aanwenden? Voor Esther betekent dat: met gevaar voor eigen leven bij de koning aankloppen (4:12-13). En voor u, jou en mij...?
- Vertrouwen op God, die God die Zijn volk hoe dan ook uitkomst zal geven. Dat is de houding van Mordechai, als hij Esther oproept om naar de koning te gaan om voor hun volk te pleiten: 'Beeld je niet in dat jij als enige van alle Joden zult ontkomen, omdat je aan het hof bent. Maar als jij je in stilzwijgen hult, zal er wel van andere zijde redding voor de Joden komen' (4:13-14). Mordechai leert ons een houding van geloof, vertrouwen, dat God voor Zijn volk zorgt, ook waar wij mensen het laten afweten. De geschiedenis leert ons dat God, al is het door diepe crisissen heen (slavernij in Egypte, ballingschap, Holocaust) Zijn volk bewaart.

OM TE BIDDEN

Trouwe God en Vader, U die de God van Israël en de volkeren bent, dank voor Uw oneindige trouw en liefde; en dat U de Bewaarder van Israël bent.

Wij danken U voor Uw grootste gave aan Uw volk en aan ons, de Jood Jezus van Nazareth, onze Heer en Messias, onze Heiland, de Heiland van de wereld. En dat wij als gelovigen uit de volkeren deel mogen hebben aan de voorrechten, de burgerrechten van Uw volk Israël, onze oudste broeder.

Wij danken U voor de vele momenten dat U Uw volk ook daadwerkelijk

bewaard hebt en nog steeds bewaart. En we bidden dat U dat blijft doen, bewaren voor terreur, voor nieuwe Hamans en voor nieuwe vormen van antisemitisme. En dat onze ogen en de ogen van de wereld zullen opengaan voor dit dodelijke gif.

Mordechai leert ons een houding van geloof, vertrouwen, dat God voor Zijn volk zorgt, ook waar wij mensen het laten afweten

Als Kerk bidden wij om vergeving, dat we in de eeuwen die achter ons liggen niet altijd aan de goede kant hebben gestaan. Dat we bijgedragen hebben aan antisemitisme, aan negatieve beeldvorming over de Joden. Gedacht hebben dat de Kerk in plaats van Israël is gekomen, dat wij Uw volk vervangen hadden. Vergeef ons dat. En zegen de initiatieven van toenadering, als kerk en synagoge het gesprek met elkaar steeds weer zoeken. Wij bidden dit in de naam van Jezus de Messias, onze Heer en Heiland. Amen.

NOTEN

- 1 Weliswaar wordt Agag de volgende dag wel door Samuël gedood, maar volgens de midrasj heeft Agag in de tussenliggende nacht nog een zoon verwekt, die de voorvader zou worden van Haman (*Tenachon Esther*, p. 187)
- 2 Met het Bijbelboek Esther zitten we ruim vijftig jaar na het bevelschrift van Kores, de Perzische koning die de macht van Babel heeft gebroken en die aan de Joden toestemming geeft om terug te keren naar Jeruzalem en de tempel te herbouwen. Een deel van de Joden is toen teruggekeerd. Maar een nog groter deel is achtergebleven in dat immense Perzische rijk.